

Istorinio Obelynės želdyno pietinės dalies būklė ir dendrologinės vertybės

Lina Straigyte,

Tadas Vaidelys

*Aleksandro Stulginskio universitetas,
Studentų g. 11,
LT-53361 Akademija, Kauno r.
El. paštas: lina.straigyte@asu.lt*

Straipsnyje apžvelgiama Obelynės želdyno pietinės dalies istorija, asmeninis Tado Ivanausko indėlis kuriant želdyną tarpukario Lietuvoje ir sovietiniu laikotarpiu. Analizuojama parko raida ir būklė po profesoriaus T. Ivanausko mirties. Įvertinta dabartinė pietinės Obelynės želdyno dalis (praėjus 40 metų po parko įkūrėjo mirties), čia augančių sumedėjusių augalų sistematika, dendrometriniai duomenys. Nustatyta, kad pietinė Obelynės dalis išliko autentiškiausia, beveik tokia pati, kokią profesorius T. Ivanausko sukūrė. Inventorizavus šiandieninius pietinės dalies želdyno sumedėjusius augalus nustatyta, kad pušūnų parke auga 13 taksonų, magnolijūnų – 80 taksonų. Jie priklauso 25 šeimoms ir 52 gentims. Įvertinus sumedėjusių augalų būklę nustatyta, kad didžiausią dalį sudaro geros ir patenkinamos būklės sumedėję augalai, rasti 33 sausuoliai.

Raktažodžiai: dendroflora, taksonai, T. Ivanauskas, augalų būklė

ĮVADAS

Dendrologinės kolekcijos buvo ir yra kuriamos vardan gamtosauginio švietimo, rūšių ir veislių aklimatizacijos tyrimų, siekiant pažinti pasaulio florą. Nuo seno augalų kolekcionieriai parsiveždavo iš svetimų kraštų naujų augalų ir bandė juos auginti savo kolekcijose, botanikos soduose, arboretumuose, parkuose, stebėdami jų introdukciją. Kartu su vietinės kilmės augalais, svetimų kraštų augalai atlieka estetinę ir fitosanitarinę funkcijas, teikia prieglobstį smulkiesiems gyvūnams, kai kurie iš svetimšalių sumedėjusių augalų tinkami maistui ir vaistams. Tokius objektus svarbu saugoti, tvarkyti ir nenutrūkstamai kaupti jų biometrinius duomenis bei kitą informaciją, padėsiančią spręsti įvairias introdukcijos ir aklimatizacijos problemas. 20 a. Lietuvoje sukurtos ir skirtingais laikotarpiais plačiau ištyrinėtos žinomiausios privačios dendrologinės kolekcijos yra T. Ivanausko Obelynės dendrologinis parkas (Navasaitis, 1980, 1994, 2002), Kęstučio Kaltenio įkurtas Skinderiško dendrologinis parkas (Navasaitis, Straigyte, 2006), Stasio Juknevičiaus Beržoto dendrologinė kolekcija (Straigyte, Navasaitis, 2004; Straigyte,

2007; Straigyte, Juknevičius, 2007). Visų privačių dendrologinių kolekcijų analizę yra atlikę dendrologai Laimutis Januškevičius, Valerija Baronienė, Danguolė Liagienė (Januškevičius ir kt., 2009).

Lietuvoje neturime nei vieno išskirtinomis dendrologinėmis vertybėmis pasižyminčio istorinio želdyno, kuris būtų susijęs su Lietuvos visuomenei ir kultūrai nusipelnusiu lietuviu. Nekyla abejonių, kad istorinio želdyno statusas geriausiai tinka Obelynei, primenančiai nusipelnusio gamtininko akademiko T. Ivanausko veiklą. Tai ne tik istorinis želdynas, bet ir pirmoji privati dendrologinė kolekcija, todėl profesorių T. Ivanauską galime laikyti privačių dendrologinių kolekcijų kūrimo pradininku. Deja, naujieji pietinės Obelynės sklypo dalies savininkai, kai kurie sodininkai nori sumenkinti šį Lietuvai labai svarbų dendrologinį ir kultūrinį palikimą, nematydami ten reikalingų saugoti vertybių. Tačiau dendrologai, kiti gamtininkai, vyresnės kartos žmonės, bendravę su akademiku, yra visiškai kitokios nuomonės, vertina visos Obelynės unikalumą, siekia išsaugoti šį želdyną vientisą.

Tyrimo objektas – Obelynės želdyno pietinės dalies dendroflora.

Tyrimo tikslas – išaiškinti dendrologines vertybes, esančias pietinėje parko dalyje, ir įvertinti jų būklę.

Tyrimo uždaviniai:

- remiantis literatūros šaltiniais ir liudininkų pasakojimais išsiaiškinti ir atrinkti dabar augančius medžius, kuriuos sodino pats T. Ivanauskas, ar kurie buvo pasodinti jo iniciatyva;
- inventorizuoti želdinius;
- įvertinti sumedėjusių augalų būklę.

METODAI IR SĄLYGOS

Atliekant tyrimą buvo naudotasi visais žinomais (šia tema) literatūros šaltiniais, studentų diplominiiais darbais siekiant atkurti faktinius duomenis apie medžių sodinimą ir sodmenis. Kalbinti dar gyvi liudininkai, iš kurių vieni rinko Obelynės retų medžių sėklas, įskiepius, kiti patys talkino Obelynėje sodinant medžius.

Dendrometriniai duomenys surinkti 2011 m. Buvo matuojamas medžių aukštis ir skersmuo, įvertinama kiekvieno augalo būklė.

Medžių aukštis buvo matuojamas aukštimačiu Suunto PM-5/1520, krūmų aukštis – matavimo lazda. Medžių kamieno skersmuo 1,3 m aukštyje buvo matuojamas Bandmap (5 m) matavimo juosta.

Augalų būklė buvo vertinama vizualiai pagal 4 balų skalę:

1 – gera būklė (augalas neturi ryškių mechaninių arba ligos bei kenkėjų pažeidimų, lapija vešli, šakų išsidėstymas atitinka augimo sąlygas: atviroje vietoje augančio medžio šakos turi būti pilnavertės, būdingos medžio rūšiai, ne aukščiau kaip 2,5 m nuo žemės arba 0,25 viso medžio aukščio; kitų medžių apsuptyje augančio medžio pilnavertės šakos gali būti žymiai aukščiau – 0,5 viso medžio aukščio; augančio krūmo šakos ir stiebai turi būti pilnaverčiai);

2 – patenkinama būklė (augalas neatitinka sąlygų įvertinimui „gera būklė“, tačiau atrodo gyvybingas, galintis vegetuoti ir atsistatyti);

3 – bloga būklė (augalas stipriai pažeistas, pradėjęs džiūti ir gali žūti, jeigu nebus imtasi priemonių, kurios jam padėtų);

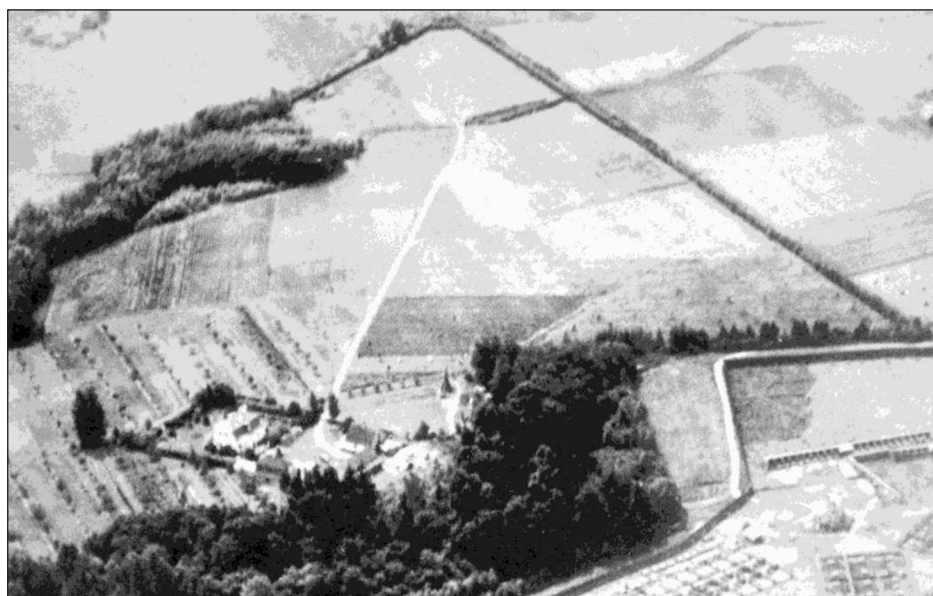
4 – sausuolis.

Augalų rūšių sisteminė priklausomybė buvo nustatoma naudojantis literatūros šaltiniais (Griffiths, 1997; Gudžinskas, 1999; Navasaitis, 2004).

REZULTATAI IR JŲ APTARIMAS

Obelynės parko kūrimo istorija. Netoli Kauno esanti 8 ha Obelynės sklypą T. Ivanauskas įsigijo 1920 m. Profesorius šį sklypą įrėmino, apsodindamas paprastosiomis eglėmis, pagal tėviškės Lebiudkoje (Baltarusija) pavyzdį (Ivanauskas, 2010).

Obelynei įgijus kontūrus (1 pav.), vidinė teritorija buvo pradėta želdinti įvairiais medžiais.

1 pav. Obelynės aerofotografija 1932 m. (P. Zajančkauskas, G. Vaitonis, 2007)

Fig. 1. Aerophoto of Obelynė (1932)

Pačioje pietinėje Obelynės parko dalyje 1937 m. pasodinta Balkaninė pušis (kaip manoma, gauta iš Stasio Tuminausko), tuo metu Lietuvoje buvo vienintelis šios rūšies medis (Navasaitis, 2002). Dendrologo Leono Čibiro duomenimis, 1963 m. šios pušies aukštis buvo 7 metrai (Ramanauskas, 1973). Mindaugo Navasaičio duomenimis, šiai pušiai sulaukus ~70 metų amžiaus, ji buvo užaugusi iki 16 m aukščio ir 52 cm skersmens (Navasaitis, 2004). Šiandien ji dar aukštesnė ir storesnė (1 lentelė). Toliau eilėje auga berlyninė ir plaukuotavaisė tuopos, 1921 m. iš Dotnuvos buvo įsigyti ir pasodinti pelkiniai ir raudonieji ąžuolai (Navasaitis, 1994). Šiuo metu vieno pelkinio ąžuolo lajoje sudygęs amalas – tai labai retas atvejis, kad ąžuole augtų amalas. Kairiajame paribio kampe puikuojasi labai aukšta didžioji tuja, o dešiniajame – rekordinio aukščio (14 m) ir storio (D-56 cm) viėnapiestė gudobelė.

Truputį šiauriau pietinės ribos 1925 m. pasodinti paprastieji bukai, pasak profesoriaus, atsivežti nuo Priekulės, kur yra nedidelis šių medžių miškelis ir, kaip atrodo, medžiai jau aklimatizavęsi Lietuvos sąlygomis (Ivanauskas, 2010). Profesorius greičiausiai mini Kliošių parką, kuriame ir šiandien auga senas bukynas. Greta bukų įsitaisę raudonieji ąžuolai. Apie juos T. Ivanauskas savo prisiminimuose, kurie buvo išleisti 1994 m., rašo, kad jam teikia daug malonumo šie medeliai, pasodinti 1921 m. ir jau tokie stori, kad suaugęs vyras jų apkabinti negali. Vieną iš jų teko iškirsti, bet iš jo buvo pagaminta spinta, kurią galime pamatyti Obelynės vasarnamyje.

Pietvakarinę dalį užpildo bekočiai ąžuolai (įrašyti į raudonąją knygą), pensilvaniniai uosiai, kurie atribojo Obelynę nuo kelio ir suformavo jaukią uždarą erdvę. Pietrytinėje dalyje pasodintos pocūgės, profesoriaus išdaigintos iš sėklų, parsisųstų iš Amerikos. Šios pocūgės, kaip ir daugelyje Lietuvos vietų, nepasižymi geru ir sveiku augimu, bei kenčia nuo veimutrūdės.

Įvažiavimo keliukas buvo apželdintas tujų alėja (sodinukai gauti iš Raudondvario medelyno). Ši alėja tankiai sužėlė ir suformavo medžių tunelį. Praėjus alėją, greta tvenkinio, žvilgsnį traukia tvarkinga rutulinės formos laja trapusis gluosnis 'Bullata' (2 pav. A dalis). Netoliese jo, prie tekančio vandens, auga nuleidęs savo laibas šakas baltasis gluosnis 'Sericea'. Jo balkšvesnis atspalvis šiek tiek išskiria šį medį iš žalio eglučių fono. Keli skirtingų

rūšių gluosniai buvo įsigyti 1925 m. iš Kauno botanikos sodo (Navasaitis, 1994). Profesorius mums paliko vaizdinę priemonę, supažindinančią su parkuose prie vandens telkinių tinkančiais auginti medžiais (2 pav. C dalis).

Arčiau centro, rytinėje dalyje (2 pav. C dalis), kartu su žinomu dendrologu P. Čibiru akademikas pasodino 3 japoninius puošmedžius. Puošmedžiai yra dvinamiai augalai, dėl to, norint sulaukti vaisių, reikia auginti jų porę. Obelynėje pasodinti puošmedžiai yra skirtingų lyčių, todėl subrandina daigias sėklas. Tai pirmoji augavietė Lietuvoje, kurioje galima prisirinkti daigų šių medžių sėklų. Už puošmedžių profesorius pasodinęs skirtingų rūšių riešutmedžių giraitę, kaip pats mini savo atsiminimuose, tai buvo naujos mums rūšys: mandžiūrinis, Zyboldo, pilkasis. Mandžiūriniai riešutmedžiai augo vešliausiai, jau daug metų brandina riešutus. Tik tie riešutai valgiui netinka, net voverės jų negraužia. Teko girdėti, kad šių medžių labai vertinga mediena, pats medis irgi labai puošnus – didžiuliais lapais (Ivanauskas, 2010). Ši riešutmedžių giraitė auga ir šiandien, visi medžiai dera, joje gausiai randama pridygusių pilkųjų, mandžiūrinų riešutmedžių žėlinių. Ant žemės randame prikriusių visų riešutmedžių riešutų. Greta riešutmedžių giraitės pasodinti mūsų kraštui itin reti du amūriniai kamšteniai, kurių kamienų skersmuo su unikalia sukamštėjusia žieve siekia 42 cm storio. Šioje zonoje atrandame labai aukštą seną blindę ir storą trešnę (1 lentelė).

Vakarinėje dalyje (2 pav. B dalis) buvo įveistas unikalus vaismedžių sodas, kurio medeliai buvo skiepyti profesoriaus ranka. Atrinktos tinkamos mūsų klimatui veislės, kurios ištvėrė rūsčias žiemas, iš kurių pati žiauriausia augalams buvo 1929 m. Įskiepai buvo atvežti iš Lebiotkos (Baltarusija), Vokietijos, Olandijos, Prancūzijos (Ivanauskas, 2010). Deja, naujieji savininkai iškirto šias obelis, nes neižvelgė jose jokios kultūros paveldo vertės.

Profesoriaus rašytuose atsiminimuose minima, kad jis pats sodino dekoratyvinius svetimų kraštų medžius, aprašo, iš kur juos gavo (Ivanauskas, 1961; Ivanauskas, 2010). Didžiosios daugumos šių medžių amžius liudija, kad jie sodinti profesoriaus gyvenimo laikais. Obelynės dendroflora buvo ne kartą aprašyta ir tyrinėta mokslininkų (Navasaitis, 1994, 1980; Navasaitis, Navasaitis, 2002), studentų (Mostauskis, 1963; Bunevičius, 1985; Jočienė,

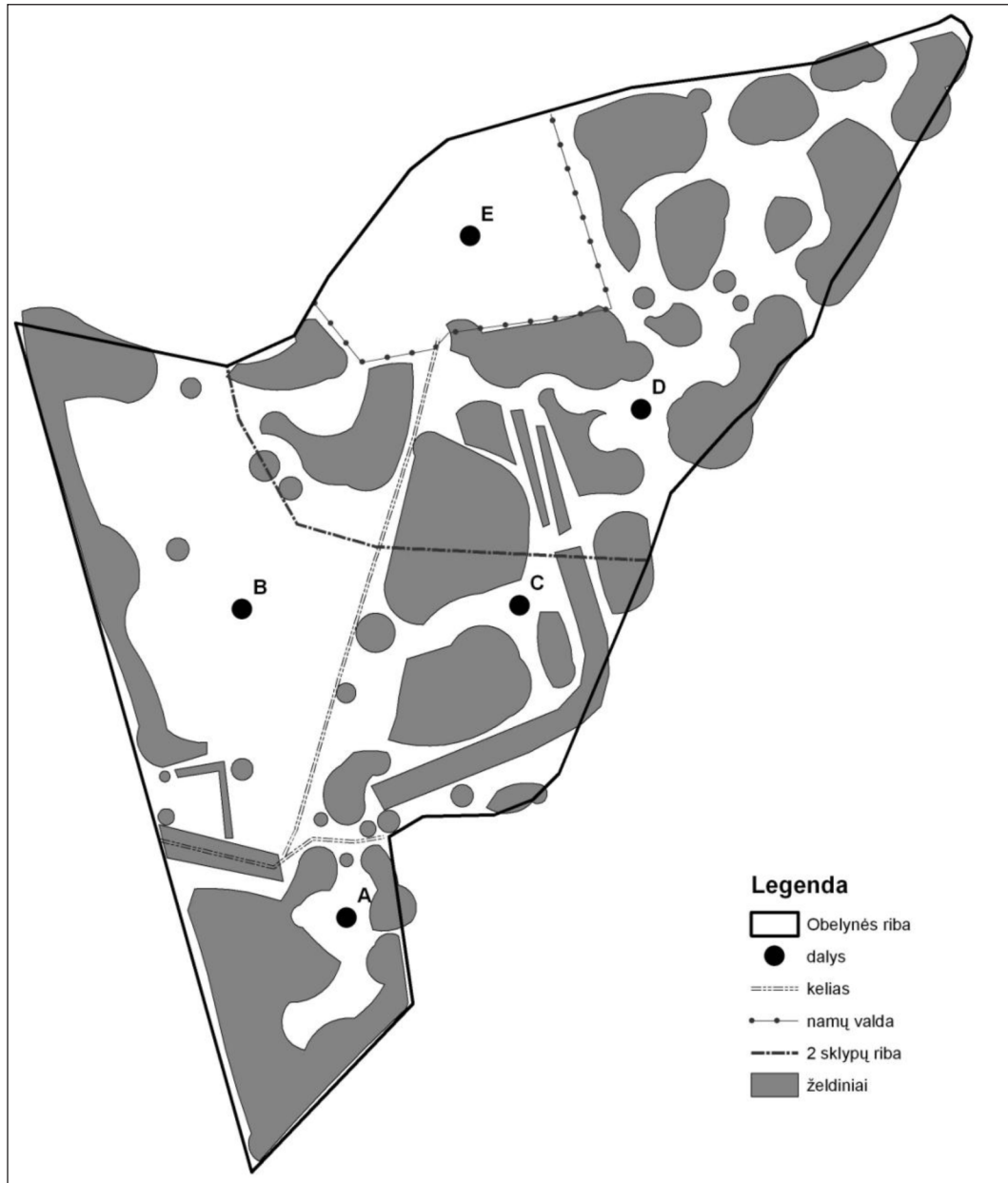
1 lentelė. Medžių (sodintų iki 1970 m.) dendrometriniai parametrai 2011 m.

Table 1. Dendrometrical data of trees planted before 1970 (2011)

Augalo rūšis Plant species	Kiekis Number of plants	Aukštis m Height, m	Skersmuo cm Diameter, cm	Būklė Condition*	Sodinimo metai Planting year
Karpotasis beržas / <i>Betula pendula</i> Roth	14	30	56	1	
Trešnė / <i>Cerasus avium</i> (L.) Moench	1	18	63	1	
Japoninis puošmedis <i>Cercidiphyllum japonicum</i> Sieb. et Zucc.	3	15	20	1	1945
Turkinis lazdynas / <i>Corylus colurna</i> L.	1	18	32	2	1950
Vienapiestė gudobelė <i>Crataegus monogyna</i> Jacq.	2	14	58	1	1930, 1960
Paprastasis bukas / <i>Fagus sylvatica</i> L.	6	26	76	1	1925
Paprastasis uosis / <i>Fraxinus excelsior</i> L.	2	20	45	1	
Pensilvaninis uosis <i>Fraxinus pennsylvanica</i> Marsh.	6	22	70	1(2), 2(4)	1925
Lipnūs riešutmedis / <i>Juglans ailantifolia</i> Carr.	2	16	33	1(1), 2(1)	
Pilkasis riešutmedis / <i>Juglans cinerea</i> L.	14	17	52	1(1), 2(9), 3(2), 4(2)	
Mandžiūrinis riešutmedis <i>Juglans mandshurica</i> Maxim.	9	18	53	1(3), 2(4), 3(1), 4(1)	
Juodasis riešutmedis / <i>Juglans nigra</i> L.	6	19	48	1(3), 2(3)	
Rusinis maumedis / <i>Larix arangelica</i> Lawson	2	20	53	2	1937
Amūrinis kamštenis <i>Phellodendron amurense</i> Rupr.	2	14	42	1	1951
Paprastoji eglė / <i>Picea abies</i> (L.) H. Karst.	17	24	62	1	
Balkaninė pušis / <i>Pinus peuce</i> Griseb.	1	21	55	2	1937
Kininė tuopa / <i>Populus simonii</i> Carr.	1	18	59	2	1922
Plaukuotavaisė tuopa / / <i>Populus trichocarpa</i> Torr. Et A. Gray	1	28	95	1	1922
Berlyninė tuopa <i>Populus × berolinensis</i> (K. Koch) Dipp.	1	31	106	1	1922
Kanadinė tuopa <i>Populus × canadensis</i> Moench	1	28	56	1	1938
Didžioji pocūgė <i>Pseudotsuga menziesii</i> (Mirb.) Franco	3	16	36	1(1), 2(2)	
Didžiosios pocūgės melsvaspyglis var. <i>Pseudotsuga menziesii</i> var. <i>glauca</i> (Beissn.) Franco	9	22	49	1(3), 2(6)	
Pelkinis ąžuolas / <i>Quercus palustris</i> Muench.	2	19	63	1(1), 2(1)	1922
Bekotis ąžuolas / <i>Quercus petraea</i> (Matt.) Liebl.	10	25	54	1(6), 2(4)	1955
Paprastasis ąžuolas / <i>Quercus robur</i> L.	4	31	106	1	1922, 1950
Raudonasis ąžuolas / <i>Quercus rubra</i> L.	11	27	80	1(3), 2(11)	1921, 1938
Baltasis gluosnis / <i>Salix alba</i> L.	2	26	106	1	1925
Blindė / <i>Salix caprea</i> L.	6	16	66	1(3), 2(3)	
Trapusis gluosnis 'Bullata' <i>Salix fragilis</i> Bullata	1	13	70	1	
Vakarinė tuja / <i>Thuja occidentalis</i> L.	29	14	31	1(2), 2(27)	
Didžioji tuja / <i>Thuja plicata</i> Donn ex D. Don	2	19	53	1(1), 2(1)	1938
Mažalapė liepa / <i>Tilia cordata</i> Mill.	49	27	76	1(32), 2(17)	
Didžialapė liepa / <i>Tilia platyphyllos</i> Scop.	12	24	63	1(9), 2(3)	

* Prie būklės balo skliausteliuose pateikiamas augalų kiekis.

* Number of plants, in parentheses.

2 pav. Želdinių išsidėstymas Obelynėje 2012 m. A, B, C – pietinė; D – šiaurinė želdyno dalis; E – namų valda

Fig. 2. Distribution of woody plants in Obelynė (2012). A, B, C – southern, D – northern parts of green area; E – area of residence

1994), dėl to dendrologams nekyla abejonių, kad didžioji dalis ir šiandien augančių Obelynės medžių yra sodinti paties profesoriaus, jo iniciatyva arba jam vadovaujant. Buvę miškų fakulteto studentai prisimena talkas Obelynėje, kai T. Ivanausko paliepiamu sodindavo medžius ir dirbdavo kitus darbus. Jie taip pat liudija, kad Obelynėje buvo pasodintos ne tik obelys, bet ir daug svetimų kraštų dekoratyvinių medžių.

Po profesoriaus T. Ivanausko mirties Obelynė nebuvo užmiršta: toliau sodinti naujų rūšių augalai ir papildomos turimų rūšių augalų kolekcijos. Prie paprastųjų bukų grupės šiaurinėje pusėje pasodinti ginaliniai ir raudonieji klevai, vienapiestė gudobelė, keletas raudonųjų ąžuolų, o pietrytinėje pusėje – paprastasis raudonlapis lazdynas 'Fuscorubra' ir du krūmai rudaplaukio lazdyno. Šalia tvenkinio pasodintas rūgštusis žagrenis, trys

krūmeliai tarpinės forsitijos ir pilkasis kėnis. Šalia vakarinių tujų alėjos, aplink aikštelę, pasodinta vakarinių tujų eilė, kurią išpūdingai užbaigia didžioji tuja. Prie įėjimo į mažalapių liepų alėją pasodinta grupė šermukšniapių lanksvūnių. Šalia, vakarinėje pusėje, auga keli baltalksniai 'Laciniata'. Rytinėje šios grupės pusėje auga mandžiūrinis klevas. Netoli jo – paprastasis klevas

'Globosum'. Šalia amūrinių kamštenių bujoja dvi trilapės ptelijos, kurios gausiai dera kiekvienais metais. Ties mažalapių liepų alėjos centrine dalimi suformuota šermukšnių genties augalų grupė. Šioje grupėje auga šiauriniai, miltingieji, paprastieji ir naminis šermukšniai. Detalesni duomenys apie šiuos ir kitus sumedėjusius augalus pateikiama 2 lentelėje.

2 lentelė. Medžių ir krūmų (sodintų po 1970 m.) dendrometriniai parametrai 2011 m.

Table 2. Dendrometrical data of trees planted after 1970 and data of shrubs (2011)

Augalo rūšis <i>Plant species</i>	Kiekis <i>Number of plants</i>	Aukštis m <i>Height, m</i>	Skersmuo cm <i>Diameter, cm</i>	Būklė <i>Condition*</i>	Sodinimo metai <i>Planting year</i>
Pilkasis kėnis / <i>Abies concolor</i> (Gordon et Glend.) Lindl. ex Hildebr.	1	15	29	1	1981
Ginalinis klevas / <i>Acer ginnala</i> Maxim.	1	9	15	2	1981
Mandžiūrinis klevas / <i>Acer mandshuricum</i> Maxim.	1	12	25	1	
Paprastasis klevas 'Globosum' <i>Acer platanoides</i> Globosum	1	7	21	2	1981
Paprastasis klevas / <i>Acer platanoides</i> L.	5	18	30	1	
Raudonasis klevas / <i>Acer rubrum</i> L.	6	16	24	1	1981
Totorinis klevas / <i>Acer tataricum</i> L.	1	9	11	1	1981
Baltalksnis 'Laciniata' / <i>Alnus incana</i> Laciniata	3	8	15	2	
Tunbergo raugerškis 'Atropurpurea' <i>Berberis thunbergii</i> Atropurpurea	1	2	–	1	1981
Apskritalapis smaugikas <i>Celastrus orbiculatus</i> Thunb. ex Murray	1	3	–	1	
Paprastasis lazdynas 'Fuscorubra' <i>Corylus avellana</i> Fuscorubra	1	8	–	2	
Paprastasis lazdynas / <i>Corylus avellana</i> L. / <i>Corylus avellana</i> L. × <i>Corylus maxima</i> Mill.	5 11	9 11	– –	1 2	
Raguotasis lazdynas / <i>Corylus cornuta</i> Marsh.	2	3	–	1(1), 2(1)	
Baltoji sedula / <i>Cornus alba</i> L.	1	2	–	1	
Vienapiestė gudobelė <i>Crataegus monogyna</i> Jacq.	12	8	18	2	1981
Europinis ožekšnis / <i>Euonymus europaeus</i> L.	1	4	6	1	
Tarpinė forsitija / <i>Forsythia</i> × <i>intermedia</i> Zabel	3	4	–	1(2), 2(1)	
Paprastoji ieva / <i>Padus avium</i> Mill.	1	18	35	1	
Vėlyvoji ieva / <i>Padus serotina</i> (Ehrh.) Borkh.	2	7	20	1	1981
Paprastoji eglė / <i>Picea abies</i> (L.) H. Karst.	177	20	35	2(148), 3(7), 4(22)	1970–1981
Baltoji eglė / <i>Picea glauca</i> (Moench) Voss	2	14	18	2	1981
Kaukazinė slyva / <i>Prunus cerasifera</i> Ehrh.	3	9	23	1	
Trilapė ptelija / <i>Ptelea trifoliata</i> L.	2	6	–	2	
Paprastasis ąžuolas 'Cupressoides' <i>Quercus robur</i> Cupressoides	1	14	34	1	
Raudonasis ąžuolas / <i>Quercus rubra</i> L.	10	19	38	1(3), 2(7)	1975
Rūgštusis žagrenis / <i>Rhus typhina</i> L.	1	4	17	2	
Juoduogis šėivamedis / <i>Sambucus nigra</i> Laciniata	1	4	–	1	
Paprastosis alyvos / <i>Syringa vulgaris</i> L.	2	4	–	2	

2 lentelė (tęsinys)
Table 2 (continued)

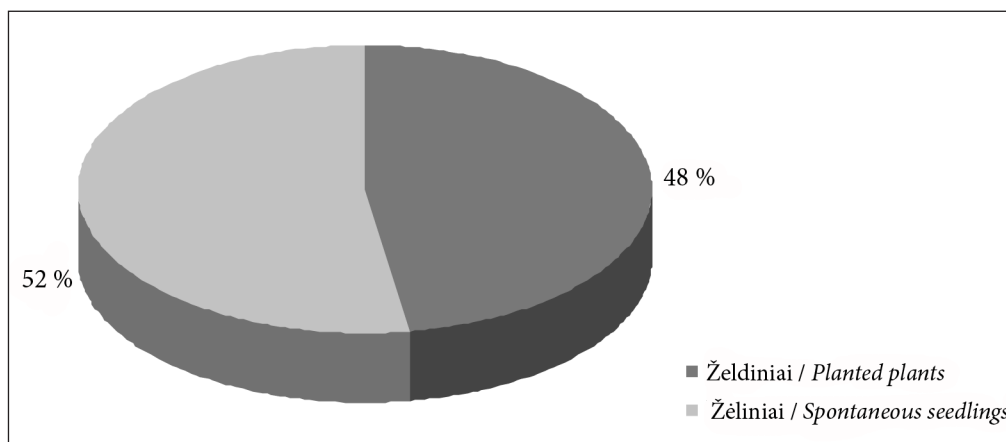
Augalo rūšis Plant species	Kiekis Number of plants	Aukštis m Height, m	Skersmuo cm Diameter, cm	Būklė Condition*	Sodinimo metai Planting year
Šermukšniapė lanksvūnė <i>Sorbaria sorbifolia</i> (L.) A. Braun	n	1,6	–	1	
Miltingasis šermukšnis <i>Sorbus aria</i> (L.) Crantz	6	16	39	1(1), 2(4), 3(1)	1981
Paprastasis šermukšnis / <i>Sorbus aucuparia</i> L.	5	15	31	1(2), 2(3)	1975
Naminis šermukšnis / <i>Sorbus domestica</i> L.	1	10	–	1	1981
Švedinis šermukšnis <i>Sorbus intermedia</i> (Ehrh.) Pers.	3	14	40	2	1975
Smailialapė lanksva / <i>Spiraea × arguta</i> Zabel	6	1	–	2	1981
Europinis kukmedis / <i>Taxus baccata</i> L.	4	3	–	1(3), 2(1)	
Vakarinė tuja / <i>Thuja occidentalis</i> L.	16	9	24	1	1981
Didžioji tuja / <i>Thuja plicata</i> Donn ex D. Don	1	12	30	1	1981
Kanadinė cūga / <i>Tsuga canadensis</i> (L.) Carr.	1	10	12	1	

* Prie būklės balo skliausteliuose pateikiamas augalų kiekis.

* Number of plants, in parentheses.

Parko padėtis, privatizavus Obelynę. Situacija pasikeitė, gražinus žemę paveldėtojams. Šiaurinė Obelynės dalis teko profesoriaus dukrai, kuri labai kruopščiai prižiūri visą tėvo paveldą. Bet visai kita situacija yra su aprašytąja pietine dalimi, kurią paveldėjo sūnus, nevertinantis tėvo palikimo. Neprižiūrėtame želdyne pridygo daugybė savaiminukų, ypač centrinės dalies rytinėje ir vakarinėje pusėse. Pamažu jų atsirado tiek daug, kad viršijo pasodintų želdinių kiekį (3 pav.).

Daugiausia žėlinių pridygo vienapiestės gudobelės (*Crataegus monogyna* Jacq.) – 94 vnt., kalninės guobos (*Ulmus glabra* Huds.) – 56 vnt., paprastojo skirpsto kamštinio varieteto (*Ulmus minor* var. *suberosa*) – 52 vnt., baltalksnio (*Alnus incana* (L.) Moench) – 51 vnt., mažalapės liepos (*Tilia cordata* Mill.) – 47 vnt., trešnės (*Cerasus avium* (L.) Moench) – 41 vnt., kaukazinės slyvos (*Prunus cerasifera* Ehrh.) – 40 vnt., paprastojo sausmedžio (*Lonicera xylosteum* L.) – 34 vnt., karpotojo beržo (*Betula*

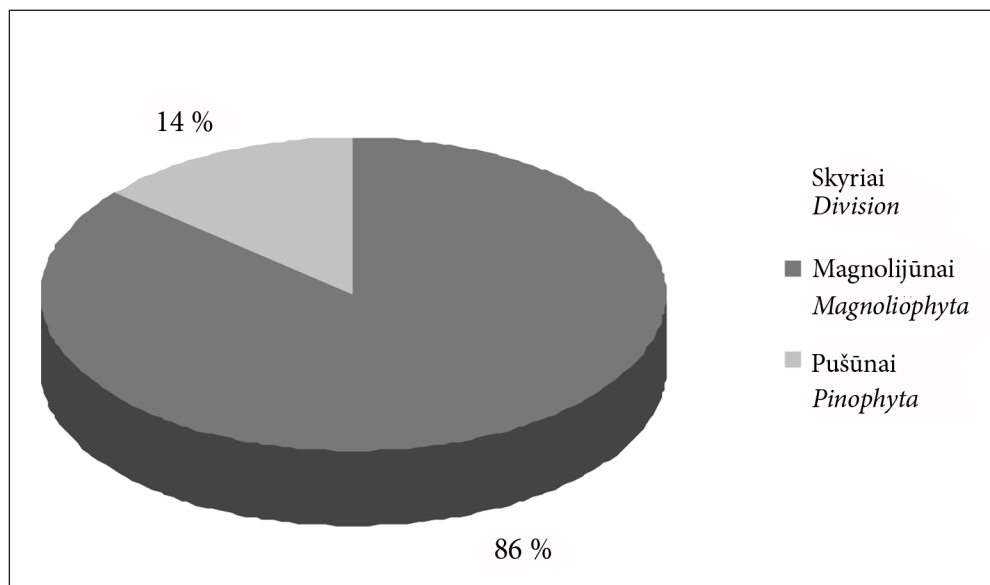
3 pav. Sumedėjusių augalų pasiskirstymas pagal kilmę
Fig. 3. The distribution of plants by origin

pendula Roth) – 31 vnt. ir t. t. Šie savaiminės kilmės sumedėję augalai turėtų būti pašalinti, kad išsaugotume želdyno erdves, suformuotas kompozicijas.

Obelynės pietinės dalies pušūnų ir magnolijūnų sisteminis pasiskirstymas. Pietinės Obelynės dalies pušūnų (*pinophyta*) kolekciją sudaro 13 augalų taksonų, magnolijūnų (*magnoliophyta*) kolekciją – 80 augalų taksonų (4 pav.). Pušūnų auga-

lų taksonai priklauso 1 klasei (*Pinopsida*), 2 eilėms (*Taxales*, *Pinales*) ir 3 šeimoms. Magnolijūnų augalų taksonai priklauso 1 klasei (*Magnoliopsida*), 5 eilėms (*Dilleniidae*, *Rosidae*, *Hamamelididae*, *Lamiidae*, *Ranunculidae*) ir 22 šeimoms. Pušūnų ir magnolijūnų pasiskirstymas šeimose pateikiamas 3 lentelėje.

Pušūnams gausiausiai atsovauja pušinių (*Pinaceae*) šeima – 10 augalų taksonų, o

4 pav. Sumedėjusių augalų taksonų pasiskirstymas skyriuose
Fig. 4. The distribution of woody plant taxa by division

3 lentelė. Obelynės pietinės dalies sumedėjusių augalų sisteminis pasiskirstymas 2011 m.

Table 3. Systematic distribution of woody plants in the southern part of Obelynė (2011)

Šeima Family	Genčių skaičius Number of genus	Gentys Genus	Rūšių skaičius Number of spe- cies	Veislių skaičius Number of culti- vars	Iš viso taksonų Total taxa
Pušūnai / <i>Pinophyta</i>					
Kiparisiniai / <i>Cupressaceae</i>	1	Tuja / <i>Thuja</i>	2	0	2
Kukmediniai / <i>Taxaceae</i>	1	Kukmedis / <i>Taxus</i>	1	0	1
Pušiniai / <i>Pinaceae</i>	6	Cūga / <i>Tsuga</i>	1	0	1
		Eglė / <i>Picea</i>	2	0	2
		Kėnis / <i>Abies</i>	1	0	1
		Maumedis / <i>Larix</i>	1	0	1
		Pocūgė / <i>Pseudotsuga</i>	1	1	2
		Pušis / <i>Pinus</i>	3	0	3
Magnolijūnai / <i>Magnoliophyta</i>					
Agrastiniai / <i>Grossulariaceae</i>	2	Agrastas / <i>Ribes</i>	1	0	1
		Serbentas / <i>Ribes</i>	2	0	2

3 lentelė (tęsinys)
Table 3 (continued)

Šeima Family	Genčių skaičius Number of genus	Gentys Genus	Rūšių skaičius Number of spe- cies	Veislių skaičius Number of culti- vars	Iš viso taksonų Total taxa
Alyvmediniai / <i>Oleaceae</i>	4	Alyva / <i>Syringa</i>	1	0	1
		Forzitiija / <i>Forsythia</i>	1	0	1
		Ligustras / <i>Ligustrum</i>	1	0	1
		Uosis / <i>Fraxinus</i>	2	0	2
Anakardinia / <i>Anacardiaceae</i>	1	Žagrenis / <i>Rhus</i>	1	0	1
Beržiniai / <i>Betulaceae</i>	2	Alksnis / <i>Alnus</i>	1	1	2
		Beržas / <i>Betula</i>	1	0	1
Bukiniai / <i>Fagaceae</i>	2	Ažuolas / <i>Quercus</i>	4	1	5
		Bukas / <i>Fagus</i>	1	0	1
Erškėtiniai / <i>Rosaceae</i>	11	Erškėtis / <i>Rosa</i>	1	0	1
		Gudobelė / <i>Crataegus</i>	1	0	1
		Ieva / <i>Padus</i>	2	0	2
		Kaulenis / <i>Cotoneaster</i>	1	0	1
		Kriaušė / <i>Pyrus</i>	1	?	1
		Lanksva / <i>Spiraea</i>	1	0	1
		Lanksvūnė / <i>Sorbaria</i>	1	0	1
		Obelis / <i>Malus</i>	2	?	2
		Slyva / <i>Prunus</i>	2	0	2
		Šermukšnis / <i>Sorbus</i>	4	0	4
		Trešnė / <i>Cerasus</i>	1	0	1
Gluosniniai / <i>Salicaceae</i>	4	Blindė / <i>Salix</i>	1	0	1
		Gluosnis / <i>Salix</i>	1	1	2
		Karklas / <i>Salix</i>	2	0	2
		Tuopa / <i>Populus</i>	4	0	4
Guobiniai / <i>Ulmaceae</i>	2	Guoba / <i>Ulmus</i>	1	0	1
		Skirpstas / <i>Ulmus</i>	1	1	2
Kleviniai / <i>Aceraceae</i>	1	Klevas / <i>Acer</i>	5	1	6
Lazdyniniai / <i>Corylaceae</i>	1	Lazdynas / <i>Corylus</i>	4	1	5
Liepiniai / <i>Tiliaceae</i>	1	Liepa / <i>Tilia</i>	2	0	2
Puošmediniai / <i>Cercidiphyllaceae</i>	1	Puošmedis / <i>Cercidiphyl- lum</i>	1	0	1
Pupiniai / <i>Fabaceae</i>	1	Gledičia / <i>Gleditsia</i>	1	0	1
Putiniai / <i>Viburnaceae</i>	1	Putinas / <i>Viburnum</i>	1	0	1
Raugerškiniai / <i>Berberidaceae</i>	1	Raugerškis / <i>Berberis</i>	1	1	2
Riešutmediniai / <i>Juglandaceae</i>	1	Riešutmedis / <i>Juglans</i>	4	0	4
Rūtiniai / <i>Rutaceae</i>	2	Kamštenis / <i>Phellodendron</i>	1	0	1
		Ptelija / <i>Ptelea</i>	1	0	1
Sausmediniai / <i>Caprifoliaceae</i>	1	Sausmedis / <i>Lonicera</i>	1	0	1
Seduliniai / <i>Cornaceae</i>	1	Sedula / <i>Cornus</i>	2	0	2
Smaugikiniai / <i>Celastraceae</i>	2	Ožekšnis / <i>Euonymus</i>	2	0	2
		Smaugikas / <i>Celastrus</i>	1	0	1
Šeivamediniai / <i>Sambucaceae</i>	1	Šeivamedis / <i>Sambucus</i>	1	1	2
Šunobeliniai / <i>Rhamnaceae</i>	1	Šunobelė / <i>Rhamnus</i>	1	0	1
25	52		84	9	93

magnolijūnams – erškėtinių (*Rosaceae*) šeima (17 augalų taksonų). Pušūnų grupėje, palyginti su magnolijūnų grupe, vyrauja natūraliai gamtoje

aptinkamos rūšys, formos, varietetai. Magnolijūnų grupėje veislių yra mažai, vyrauja natūraliai gamtoje susiformavusios rūšys.

Obelynės pietinės dalies augalų būklė. Buvo vertinta visų sumedėjusių augalų būklė, neatsižvelgiant į jų atsiradimo kilmę. Nustatyta, kad daugumos augalų būklė yra gera ir patenkinama. Geros būklės yra 27 augalų taksonai, patenkinamos – 25 taksonai. Rūšių, kurių individų kiekis yra didesnis nei 12 vienetų, būklė pateikiama stulpeline diagrama (5 pav.). Didesnę dalį sudaro patenkinamos būklės augalai ir labai nedidelę dalį – blogos būklės. Kiekvienos rūšies sodinto medžio ir krūmo būklė balais pateikiama 1 ir 2 lentelėse.

Pietinėje Obelynės dalyje rasti 33 sausuočiai: 22 – paprastosios eglės, 4 – kalninės guobos, 2 – kamštinio varieteto paprastieji skirpstai, 2 – pilkieji riešutmedžiai, 1 – baltalksnis, 1 – mandžiūrinis riešutmedis ir 1 – kaukazinė slyva.

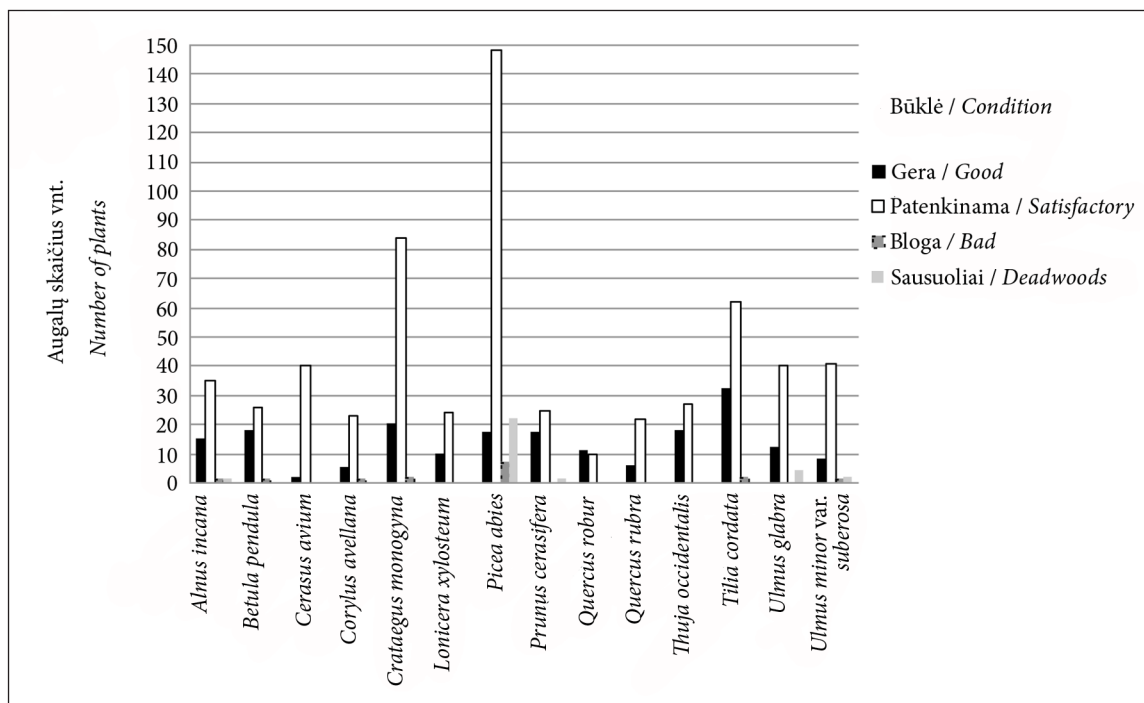
Pietinėje Obelynės dalyje augantys sumedėję augalai yra derantys, sveiki, prisitaikę prie Lietuvos gamtinių sąlygų. Gausiai derėjo mandžiūrinis klevas (*Acer mandshuricum* Maxim.), paprastieji klevai (*Acer platanoides* L.), dauguma karpotųjų beržų (*Betula pendula* Roth), senoji trešnė (*Cerasus avium* (L.) Moench), japoniniai puošmedžiai (*Cercidiphyllum japonicum* Sieb. et Zucc.), dvi vienapiestės gudobelės (*Crataegus monogyna* Jacq.), pensilvaniniai uosiai (*Fraxinus pennsylvanica* Marsh.), lipnūs riešutmedis

(*Juglans ailantifolia* Carr.), didžiosios pocūgės (*Pseudotsuga menziesii* (Mirb.) Franco), trilapės ptelijos (*Ptelea trifoliata* L.), paprastieji ąžuolai (*Quercus robur* L.), blindė (*Salix caprea* L.), vakarinės tujos (*Thuja occidentalis* L.), mažalapės (*Tilia cordata* Mill.) ir didžialapės (*T. platyphyllos* Scop.) liepos ir kt.

IŠVADOS

Atlikus medžių inventorizaciją ir išstudijavus istorinę medžiagą galima teigti, kad pietinė Obelynės dalis išliko autentiškiausia, beveik tokia pati, kokią profesorius T. Ivanauskas ją sukūrė. Didžioji medžių dalis sodinta profesoriaus prieš karą, kai žemė buvo jo nuosavybė. Didžioji dauguma medžių auga ir šiandien, yra sveiki, tik keli patenkinamos būklės. Istoriniu požiūriu ši parko dalis ypač svarbi Obelynei, nes ji mažiausiai pakitusi. Tik reikėtų kasmet šienauti pievą, iškirsti savaime želiančius sumedėjusius augalus.

Centrinės dalies rytinė pusė taip pat išlikusi autentiška, tik joje prižėlę gudobelės, liepų, skirpstų. Literatūros šaltinių duomenimis, joje augantys riešutmedžiai, kamšteniai, puošmedžiai, liepos yra sodintos profesoriaus, jam talkino žymūs Lietuvos dendrologai.

5 pav. Gausiausių medžių ir krūmų rūšių būklė
Fig. 5. The condition of the most abundant trees and shrubs species

Obelynės centrinės dalies vakarinė pusė šian-diena sunaikinta naujųjų savininkų, jie iškirto profesoriaus sodintas ir skiepytas obelis. Obelynei būtina valstybės parama, kad ateities kartoms iš-saugotume visą šį unikalų želdyną.

Gauta 2012 02 27
Priimta 2012 06 20

LITERATŪRA

1. Bunevičius V. 1985. *Diplominis darbas*. Kaunas.
2. Griffiths M. 1997. *Index of Garden Plants*. London. 1234 p.
3. Gudžinskas Z. 1999. *Lietuvos induočiai augalai*. Vilnius. 211 p.
4. Ivanauskas T. 1961. Obelynė. *Mūsų girios*. Nr. 4. P. 32–36.
5. Ivanauskas T. 1994. *Aš apsisprendžiu*. Vilnius: Vyturys. 240 p.
6. Ivanauskas T. 2010. *Aš apsisprendžiu*. Vilnius. 286 p.
7. Januškevičius L., Baronienė V., Liagienė D. 2006. *Sumedėjusių augalų introdukcija ir aklimatizacija bei jų rezultatai ir perspektyvos Lietuvoje*: monografija. Kaunas: Lututė. 392 p.
8. Januškevičius L., Baronienė V. 2009. *Lietuvos dendrologinės kolekcijos*: monografija. Kaunas. 291 p.
9. Jočienė A. 1994. *Lapuočių medžiai, krūmai, lianos Obelynės sodyboje*: baigiamasis darbas. Kaunas.
10. Mostauskis M. 1963. *Diplominis darbas*. Kaunas.
11. Navasaitis A., Navasaitis M. 1980. *Obelynė*. Vilnius. 70 p.
12. Navasaitis A., Navasaitis M. 2002. *Akademikas Tadas Ivanauskas ir Obelynė*. Kaunas. 56 p.
13. Navasaitis M. 1994. Obelynės dendroparko raida. *Dendrologija Lithuania*. P. 15–19.
14. Navasaitis M. 2004. *Dendrologija*. Vilnius. 196 p.
15. Navasaitis M., Straigytė L. 2006. *Skinderiško dendroparkas*. Kaunas: Lututė. 200 p.
16. Ramanauskas V. 1973. *Dendrologija*. Vilnius. 56 p.
17. Straigytė L., Navasaitis M. 2004. Dekoratyvinių veislių gausos ir adaptacijos Beržoto dendroparke klausimu. *Miškininkystė*. Nr. 1(55). P. 68–75.
18. Straigytė L. 2007. Beržoto dendrologinės kolekcijos rūšių geografija. *Žmogaus ir gamtos sauga: tarptautinės mokslinės-praktinės konferencijos medžiaga*. Akademija. P. 275–277.
19. Straigytė L., Juknevičius S. 2007. Sumedėjusių augalų įvairovė Beržoto dendroparke. *Žmogaus ir gamtos sauga: tarptautinės mokslinės-praktinės konferencijos medžiaga*. Akademija. P. 272–274.
20. Zajančauskas P., Vaitonis G. 2007. *Akademikas Tadas Ivanauskas. Gyvenimo ir kūrybos veiklos akimirkos*. Vilnius.

Lina Straigytė, Tadas Vaidelys

DENDROLOGICAL VALUES AND CONDITION OF THE SOUTHERN PART OF THE HISTORICAL OBELYNĖ PARK

Summary

In Lithuania there are no historical parks, which have the exceptional dendrological value and are related to our society or to culturally meritorious persons. However, the Obelynė park should be granted the historical park status as it demonstrates and reveals the past activity of the most honoured scientist and academician in Lithuania, T. Ivanauskas. The Obelynė park is his dendrological and cultural heritage to other generations.

The aim of the research was to evaluate the dendrological values and condition of the southern part of the park.

Tasks were as follows:

- Select growing trees planted by T. Ivanauskas himself or by other people under his guidance;
- Make an inventory of woody plants;
- Assess the condition of woody plants.

Research based on analysis of literature about historical facts of the past management in the Obelynė park was made. The following dendrometrical data were collected in the field: measurements of tree heights, girth and evaluation of state.

The data of tree species (receiving history and significance for alien species) that were planted by T. Ivanauskas were collected. The results reveal dendrometrical indicators of the most valuable trees. According to the information, some of tree species from the southern part were the first ones planted in Lithuania and are considered to be rare.

The southern part of the park is the most authentic, almost the same as it was created by prof. T. Ivanauskas before World War II.

The southern part of the Obelynė dendroflora consists of 48% scrubs and 52% sprouts. Most plants are *Crataegus monogyna* – 94 pcs.

Pinophyta consists of 13 plant taxa belonging to 8 genera and 3 families. *Magnoliophyta* has 80 plant taxa belonging to 44 genera and 22 families. *Magnoliophyta* plants are abundantly represented by *Rosaceae* family – 17 plant taxa. *Pinophyta* and *Magnoliophyta* taxa are dominated by naturally occurring plants: species, forms, cultivars.

In the southern part of Obelynė 27 pcs of plants are in good condition, and 25 units are in satisfactory condition. There are not many bad condition plants, dominated by *Magnoliophyta*. Deadwoods are 33 pcs, mostly *Pinophyta*.

Key words: dendroflora, taxa, T. Ivanauskas, plant condition